

ИЗВЕШТАЈА О ОЦЕНИ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно веће Филолошког факултета на II електронској седници одржаној 26. јуна 2020. године донело је одлуку о образовању Комисије за преглед и оцену докторске дисертације коју је ма Јелена Бабић предала под насловом *Војна терминологија у арапском језику*.

2. КОМИСИЈА

1. др Дарко Танасковић, редовни професор; Арабистика; 07. 04. 1988, Филолошки факултет, Београд
2. Др Анђелка Митровић, редовни професор; Оријентална филологија; 22. 05. 2006, Филолошки факултет, Београд; ментор
Др Марија Ђинђић, виши научни сарадник Института за српски језик САНУ; Филологија; Лингвистика;
3. 30. 9. 2019, Филолошки факултет, Београд

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

1. Име, име једног родитеља, презиме:
Јелена, Радивој, Бабић
2. Датум рођења, општина, република:
14. 5. 1985; Сомбор, СР Србија
3. Датум одбране, место и назив мастер тезе:
16. март 2010; Филолошки факултет Универзитета у Београду, „Глаголска реченица стања и њени еквиваленти у српском језику“
4. Научна област из које је стечено академско звање мастер:
Арабистика

III НАСЛОВ ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Војна терминологија у арапском језику

IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација ма Јелене Бабић *Војна терминологија у арапском језику* броји 117 стране компјутерског текста и подељена је на следећа поглавља: **Увод** (1-3), **Термин и терминологија – поједи** (3-8), **Терминологија код Арапа** (9-28), **Одlike језика војне струке** (31-33), **Речник војних термина** (37-69), **Термини по тематским групама** (70-78), **Војни термини – анализа** (79-89), **Закључак** (90-92) и **Литература** (93-101). Поглавља су подељена на потпоглавља која ближе обрађују мање проблемске целине којима се рад бави. На крају рада налазе се **Прилози: Војни чиновни** (102-104), као и Биографија аутора, Изјава о ауторству, Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и Изјава о коришћењу.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСKE ДИСЕРТАЦИЈЕ

Обрада војне терминологије у арапском језику у овом раду обухвата пописивање, класификацију и лексиколошку анализу корпуса војне терминологије ексцерпираних из различитих извора, као и анализу реализације лексема и термина везаних за различите војне области.

Увод тезе ма Јелена Бабић посвећен је кратком историјском прегледу догађаја који су утицали на настанак савремене терминологије у арапском језику, нарочито војне терминологије. Током периода великих арапских освајања, делатност арапских преводилаца усмеравана је ка превођењу са латинског, грчког и персијског језика радова о ратним вештинама, војној доктрини, оружју. Од 19. века, након периода стагнације и декаденције интензивирали су се контакти са Западом и Арапи су се упознали са новим системима наоружања, савременим артиљеријским оруђем, другачијом организацијом војске. Долази до позајмљивања бројних нових термина из области војне струке из језика земаља носилаца научних и технолошких достигнућа. Решавање проблема настанка нових термина повераван је академијама за арапски језик у престоницама арапских земаља. Већина академија није показала интересовање за језик војне струке, који би у најширем смислу могао да се подели на неформални, који у највећој мери подразумева усмену комуникацију, обојену неформалним изразима и формални вид комуникације који се додатно раслојава у зависности од тога да ли се ради о писаној или усменој комуникацији, да ли су учесници носиоци истих или различитих чинова, којим родовима војске припадају и друго.

Поглавље **Термин и терминологија – почеци** обухвата потпоглавља **Бечка школа, Прашка школа и Руска школа**. Ово поглавље посвећено је дефиницијама термина и питању одлика савреног термина које су подељене на формалне, семантичке, прагматичке и социолингвистичке. Као најважније одлике термина кандидаткиња је истакла одсуство синонимије, полисемије, краткоћа и употреба у само једној области, односно науци. Термин представља предмет проучавања терминологије чијим се оснивачем сматра аустријски научник Еуген Вистер који је развијао свој рад у склопу терминолошког Центра који из сарадње УНЕСЦО-а и Института за стандардизацију у Аустрији прераста у Инфотерм (енг. International Information Centre for Terminology). Његова теорија дала је терминологији статус научне дисциплине са лингвистичком перспективом. Из ове теорије развијају се бечка, прашка и руска терминолошка школа.

У поглављу **Терминологија код Арапа**, са потпоглављима **Развојни пут, Сусрет са земљама Запада – арапски одговор**, обухвата странице посвећене академијама за арапски језик и панарапским и међународним организацијама које се баве арапским језиком. Кроз потпоглавља **Терминологија као изазов арапског језика, Термин терминологија у арапском језику, Арабизација – преглед значења и употребе** и **Творба термина у арапском језику** представљени су најважнији историјски оквири и савремени токови на пољу настанка и развоја терминологије као научне дисциплине у земљама арапског говорног подручја. Потпоглавље **Развојни пут** бави се настанком, развојем и стандардизацијом савремене терминологије у арапском језику. Највећи део поглавља посвећен је опису историјских догађаја који су довели до промена у арапском свету. Посебно је осветљен период османске власти на Блиском истоку јер је он имао утицаја на стварање и развој одређеног слоја војне терминологије у арапском језику. Након пада Багдада и Каира под власт Османлија, долази до периода декаденције и замене арапског језика турским у јавној комуникацији и администрацији, што се свакако одражава и на војну терминологију. Међутим, након вишевековне владавине Османлија, долази до његовог слабљења Османске империје и до нове прерасподеле моћи на светском плану. Велике силе – Француска, Велика Британија и Италија колонизовале су делове арапског света – Француска Алжир, Тунис и Мароко, Велика Британија Египат и Судан, Италија Либију. Однос колонизатора према језику и култури домицилног становништва био је различит, а највећи утицај, који се види и данас, имао је француски. Током 19. века долази до арапске ренесансе (ар. al-nahḍa) која се огледа у отварању различитих школа, института и институција посвећених образовању и проучавању арапског језика. У потпоглављу **Сусрет са земљама Запада – арапски одговор** посебна пажња посвећена је раду академија за арапски језик и науку: у Дамаску, Каиру, Багдаду, Аману, Хаифи и Шарџи. У последњем делу поглавља поменуте су и друге институције које се баве проучавањем арапског језика и стручне терминологије: Међународни институт за арапски језик, Мароканска краљевска академија, Кућа мудрости у Тунису и друге. У потпоглављу **Панарапске и међународе организације које се баве**

арапским језиком даје се детаљнији увид у рад важнијих институција, посебно Координационог бироа за арабизацију у Рабату, као и његова сарадња са АЛЕЦСО-м (Arab League Educational, Cultural and Scientific Organization). Такође, у овом поглављу пажња је посвећена и следећим организацијама: Арапска организација за пољопривредни развој из Судана, Арапска организација за административни развој са седиштем у Каиру, Организација арапских земаља извозница нафте у Кувајту и други. У потпоглављу **Терминологија као изазов арапског језика** представљена је улогу и значај арапског језика у самом арапском свету, као и врло изражена диглосија, односно постојање „вишег“ и „нижег“ варијетета језика који додатно продубљује проблем настанка и имплементације термина. У потпоглављу **Арабизација – преглед значења и употребе** анализиран је термин „арабизација“ (ар. al-ta'rib). Различити аутори, попут Халил Ибн Ахмада, Сибаважха, Ибн Кутајба, ал-Џаваликиа, ал-Харириа и многих других, објашњавали су овај сложен процес на различите начине. Основни циљ арабизације „је да арапски учини језиком способним да одговори на потребе савременог друштва и иновација на научно-техничком плану, а један од њених основних проблема везује се за неуједначену терминологију“ (26). И данас арапски научници имају различите ставове о арабизацији. Неки сматрају да је она средство за богаћење језика, док су други мишљења да је употреба неологизама насталих према неарапским парадигмама израз неписмености. Потпоглавље **Творба термина у арапском језику** бави се различитим правилима и начинима настанка термина у арапском језику. У овом делу рада, теоријски и кроз примере, представљени су ближе следећи поступци: деривација, која се дели на просту, односно малу, средњу, или метатезу и велику или алтернацију, потом калкирање, дедукција, односно, чешће коришћен термин метафора, аналогија, хапологија, инвенција и посуђивање.

У поглављу **Одлике језика војне струке**, са потпоглављем **Институције које се баве арапским језиком војне струке**, представљене су специфичности језика војне струке што до данас није довољно обрађено у арабистичкој лингвистици. Основни разлог томе је чињеница да је војска затворена организација са јасно уређеном хијерархијом и јасно постављеним системом вредности. Овако уређен систем одражава се и на његов језик, па је формални језик струке најчешће јасан, језгровит и недвосмислен о чему сведочи и део поглавља о ефикасној кореспонденцији. Арапски језик војне струке дуго није био у жижи интересовања академија за арапски језик. Проучавањем овог терминосистема током друге половине 19. и почетком 20. века бавила се британска војска током окупације Египта и сачињени су речници који су побројани у овом поглављу. Такође, представљен је и рад *ad hoc* формираног Комитета за унификацију војне терминологије за потребе војски арапских земаља. С обзиром на то да Јорданска академија за арапски језик последњих година улаже велике напоре у састављање речника термина војне струке, у овом поглављу детаљно је представљен њен рад и набројани су сви речници и приручници које је она објавила на свом сајту. Описан је и рад Института за подучавање припадника војске страним језицима при Министарству одбране Сједињених Америчких Држава. Кандидаткиња је детаљно представила материјале за учење арапског језика доступне на њиховом сајти, уз констатацију да су веома садржајни и обогаћени верзијама на појединим дијалектима у аудио запису. С обзиром на све то, они могу да представљају основу за будућа истраживања неформалног језика војне струке.

Речник војних термина обухвата корпус ексцерпиран из различитих извора и формиран је у варијабнти тројезичног арапско-енглеско-српског речника. Овако конципиран речник омогућио је докторандкињи да представи стање у области савремене војне терминологије у арапском језику на основу писаних, формалних извора. Стручни часописи, енциклопедије и приручници из којих су ексцерпирани термини детаљно су наведени у уводном делу Речника. Такође, у овом делу рада наведен је и контролни корпус и речници којима се докторандкиња служила приликом проналажења српског еквивалента у односу на енглески термин и при анализи главног корпуса.

У следећем поглављу **Термини по тематским групама** термини из Речника подељени су на следеће делове: **Оружје, делови оружја, муниција**, потом **Опрема, војна возила, летелице и пловила**, потом **Војни чиновни, родови војске и Активности, вештине, доктрина, стратегија**. Оваква подела термина имала је циљ да укаже на одређене социолошке појаве у земљама арапске провинијенције, али и да покаже да највећи број термина припада области наоружања и да су у савременим безбедносним токовима, како арапског, тако и целог света у центру интересовања развој оружја, система наоружања, оклопних возила и сл.

Поглавље **Војни термини – анализа** је последњи сегмент централног дела ове дисертације и представља језичку анализу ексцерпираних термина. Нарочита пажња међу терминима арапског војног терминосистема посвећена је калковима. Поред бројних примера калкова указано је и на њихове недостатке и постојање бројних дублетских облика. Позајмљенице су делом анализирани према утицају француског на арапски језик војне струке. Табеларним приказом се јасно види утицај француског на називе за чинове у мароканској војсци. Дужна пажња поклоњена је и утицају турског језика у Египту. Кроз анализу назива за војне чинове указано је на одређене архаизме и термине који су временом променили значење. Адаптацији страних термина представљена је на ортографском, фонолошком, морфолошком и семантичком нивоу. Акронимима се кандидаткиња није шире бавила, иако су они у енглеском војном терминосистему веома заступљени, нису блиски арапском језику и у раду се само указује на неке који се срећу у стручној литератури.

У **Закључку** Ј. Бабић је навела више значајних запажања везаних за статус војне терминологије у арапском свету, затим препоруке арапских лингвиста и стручњака из различитих научних области усмерене ка томе да је за стабилност арапске стручне терминологије неопходна сарадња свих институција које се баве арапским језиком са универзитетима, преводиоцима и научницима различитих профела. Што се тиче стандардизације и унификације војног терминосистема докторандкиња је нагласила неопходност сарадња у тој области са војним школама, министарствима одбране и бројним техничким и хемијским институтима који уско сарађују са војском неке од арапских земаља, уз интердисциплинарни приступ. На самом крају Закључка назначени су неопходни правци будућих истраживања и деловања у области војне терминологије, на националном и панарапском нивоу.

Веома богата Литература коришћена у раду обухвата релевантне књиге и чланке у периодици, као и Секундарне изворе.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији

1. Babić, J. Osmansko jezičko nasleđe na tlu Kosova i Metohije — na građi Rečnika kosovsko-metohiskog dijalekta Gligorija Elezovića. *Anali Filološkog fakulteta*, 24/II, 2012, 265—283.
2. Babić J. Terminologija oružja u arapskom jeziku: opis pojedinih termina. *Zbornik radova III Međunarodne konferencije Strani jezik struke: prošlost, sadašnjost, budućnost*, 77–84. Beograd: Fakultet organizacionih nauka, 2015.
3. Babić, J. Terminologija starog oružja i municije u srpskom jeziku poreklom iz orijentalnih jezika. U: A. Mitrović (ur.) *Orijentalističko znamenje: sećanje na Mariju Đukanović (1923 – 1983)*, 331 – 351. Beograd: Filološki fakultet, 2016.
4. Babić, J. Barut: još jedna priča. *Almanah Instituta Konfucije u Beogradu*, XV, XVI/2016. 114–124. Dostupno na: https://issuu.com/institutkonfucijeubeogradu/docs/almanah_15-16, 2017.
5. Babić, J. Pojedine specifičnosti naziva za vojne činove u arapskom jeziku. U: A. Mitrović (ur.), *Orijentalistika – juče – danas – sutra*, 459–471. Beograd: Filološki fakultet, 2019.

VII ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Дисертација је функционално структурисана, а резултати до којих је кандидаткиња дошла истражујући корпус војне терминологије начињен за ову прилику ексцерпцијом термина из различитих извора, изложени су прегледно и јасно. Дисертација садржи наопходан теоријски оквир везан за дефиницију термина и различите термилошке проблеме и

институције уопште, а посебно оне специфичне за арапски језик и арапски свет.

Обрада и анализа разноврсног и разноликог речничког корпуса, који обухвата јединице ексерциране из различите војне стручне литературе, из више арапских земаља, наметнули су примену сложеног истраживачког и аналитичког поступка. Методологија при изради дисертације у потпуности је била усклађена са задацима постављеним у дисертацији и научно-истраживачким поступком. Истраживање обухвата дескриптивну, квантитативну и квалитативну анализу репрезентативног корпуса арапских војних термина. Дескриптивно-квантитативна анализа корпуса арапске војне терминологије показала хијерархију творбених модела и механизма у војним терминосистемама, дистрибуцију термина по тематским областима и по регионима, као и стране утицаје на стварање терминосистема у појединим арапским земљама.

Изнети закључци везани за настанак и формирање војног терминосистема, принципе деривације и дистрибуције војне лексике у арапском језику, као и речник који чине термини из различитих области имаће и теоријски и апликативан значај за више научних дисциплина и области, а првенствено за нашу лингвистичку арабистику.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТ ИСТРАЖИВАЊА

Начин обраде грађе и извора, као и презентација резултата истраживања везаних за област војне терминологије у арапском језику, потврђују актуалност и релевантност одабране теме дисертације, као и способност кандидаткиње за самосталан научно-истраживачки рад, уочавање релевантних научних проблема и формулисање битних закључака.

У том смислу она представља самосталан и оригиналан научни допринос српској науци о Оријенту и арабистици.

X ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене дисертације, Комисија предлаже:

Комисија једногласно позитивно оцењује докторску дисертацију ма Јелене Бабић, предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета у Београду да њено мишљење усвоји и по окончаној процедури кандидата позове на одбрану.

КОМИСИЈА

1. Др Дарко Танасковић, редовни професор
2. Др Анђелка Митровић, редовни професор, ментор
3. Др Марија Ђинђић, виши научни сарадник
Института за српски језик САНУ

